

MOKYTOJŲ IR TĖVŲ BENDRADARBIAVIMAS UGDANT ELGESIO SUNKUMŲ TURINČIUS VAIKUS: PEDAGOGŲ POŽIŪRIU

Deimantė Bacevičė, ikimokyklinio ugdymo mokytoja

Kretingos rajono Salantų gimnazijos ikimokyklinio ugdymo skyrius „Rasa“

Aurelija Valaitienė, lektorė

Klaipėdos valstybinė kolegija

DOI: <https://doi.org/10.52320/svv.vliVII.231>

Anotacija

Daugumos autorių nuomone, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus, svarbus ir reikalingas yra abipusis mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas. Šis procesas yra pagrindas vaiko gerovei ir harmoningai raidai, todėl padeda pasiekti teigiamų rezultatų. Straipsnyje problema atskleidžiama teoriniu ir praktiniu aspektu: išanalizuoti būdai ir formos, naudojami tėvų įtraukimui į vaikų ugdymo procesą, sprendžiant vaikų elgesio problemas. Atliekant tyrimą buvo pasitelkti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, struktūrizuotas interviu, kokybinė tyrimo rezultatų analizė. Apklausia žodžiu atskleidė, jog informantai taiko šias bendradarbiavimo formas: šventės, išvykos, renginiai, individualūs pokalbiai, rečiau taiko tėvų dalyvavimą vaikų ugdymo procese. Veiksmingiausi bendradarbiavimo būdai su tėvais, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus: specialistų pagalba tėvams, seminarai, dalyvavimas grupės veikloje, informacijos teikimas.

Raktiniai žodžiai: elgesio sunkumai, mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas, ugdymas.

Įvadas

Temos aktualumas. Elgesio sunkumai – tai sutrikimo lygio nesiekiantys elgesio sutrikimų požymiai, trukdantys asmens socializacijai ir saviraiškai. Šie sunkumai gali reikštis netinkamu, nepriimtiniu, agresyviu, provokuojamu, įžūliu elgesiu tam tikroje aplinkoje ar situacijoje (Barkauskienė ir Zacharevičienė, 2019). Šiuolaikinėje visuomenėje pastebima, kad jau ikimokykliniame amžiuje daugėja vaikų turinčių elgesio sunkumų. Laiku atpažinus šiuos sunkumus ir suteikus kokybišką pagalbą, galime išvengti nepageidaujamo ir sutrikimo lygio siekiančių elgesio problemų mokykliniame amžiuje (Jusienė, Raižienė ir kt., 2007). Skirtingose šalyse atlikti tyrimai parodė, jog ekonominiai, demografiniai, socialiniai rizikos veiksniai artimiausioje aplinkoje gali pakenkti vaikų raidai (Girdzijauskienė, Lesinskienė ir kt., 2007). Elgesio sunkumų turintys vaikai pasižymi socialinių įgūdžių stoka, nepaklusniu elgesiu, agresyvumu. Laiku supratęs tokio elgesio kilmę, galima užkirsti kelią elgesio sutrikimams (Barkauskienė ir Kundrotienė, 2014). Tik sklandus tėvų ir ugdymo įstaigos bendradarbiavimas gali užtikrinti efektyvią pagalbą vaikui, įveikiant elgesio sunkumus (Burvytė, 2013). Ugdant vaikus su elgesio sunkumais itin svarbi yra lygiateisė partnerystė tarp tėvų ir pedagogų, tai padeda suprasti vaiko individualius poreikius, pasiekti abipusio supratimo, bendrų tikslų ir rezultatų.

Tyrimo problema: Įveikiant vaikų elgesio sunkumus ikimokyklinio ugdymo įstaigoje labai svarbus yra šeimos ir ugdymo įstaigos bendradarbiavimas, tačiau stokojama tyrimų, kuriuose būtų išsamiai analizuojamas bendradarbiavimas, ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų. Kyla tyrimo problemą suponuojantis klausimas: *kokias bendradarbiavimo formas ir būdus su tėvais taiko mokytojos, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus?*

Tyrimo objektas – mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti mokytojų ir tėvų bendradarbiavimą ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų: pedagogų požiūriu.

Tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo galimybes, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus.

2. Empiriškai nustatyti mokytojų su tėvais bendradarbiavimo formas ir būdus, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, struktūrizuotas interviu, kokybinė tyrimo rezultatų analizė.

1. Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimo ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų, teorinė analizė

1.1. Elgesio sunkumų atsiradimo priežastys, atpažinimas, ugdymo ypatumai

Elgesio sunkumai – tai ekonominės priežastys, laikinos krizės ir nepalankios aplinkybės. Dažniausiai šis elgesys yra trumpalaikis ir toks, kurį galima būtų kompensuoti tinkamu ugdymu. Šie sunkumai skirtomi į tokias stadijas: opozicinis neklusnumas, puolamasis ir agresyvus elgesys, asocialus elgesys, delinkventinis elgesys (Barkauskienė ir Zacharevičienė, 2019). Dauguma atliktų mokslinių tyrimų rodo, jog veiksniai, galintys pakenkti vaiko raidai, skatinti elgesio sunkumus yra ekonominiai, demografiniai, socialiniai ir fiziniai rizikos veiksniai (Girdzijauskienė, Lesinskiene ir kt., 2007). Anot Barkauskienės ir Zacharevičienės (2019), priežastys, dėl kurių atsiranda elgesio sunkumai tai: paveldimumas, šeima, asmenybės savybės, bendraamžiai. Nėra iki galo aišku, kurios priežastys daugiausiai turi įtakos šių sunkumų atsiradimui, bet didelį poveikį turi šeimos žalingi įpročiai, nesaugus prierašumas, netinkamas auklėjimo stilius, smurtas, prasta mityba, dažnas multimedijos žiūrėjimas, materialinė padėtis, sunkus vaiko temperamentas.

Vaikų, turinčių elgesio sunkumų, atpažinimas yra sudėtingas, svarbu žinoti, koks elgesys yra būdingas skirtingiems vaikų amžiaus tarpsniams. Ankstyvieji elgesio problemų požymiai pastebimi dar kūdikystėje, vaikai yra sunkaus temperamento, neprisitaiko prie įvairių aplinkos ir priežiūros pasikeitimų. Ikimokykliniame amžiuje pradeda atsirasti pykčio priepoliai, nepaklusnumas, agresija gyvūnams, bendraamžiams (Braidokienė ir Ignatovičienė, 2015). Dažniausiai elgesio sunkumų turintys vaikai, dėl netinkamo elgesio ugdymosi metu, atsilieka nuo savo bendraamžių intelektualiais ir pažintiniais gebėjimais bei ugdymosi pasiekimais (Geležinienė, Vasiliauskienė ir kt., 2010). Anot Schell, Albers ir kt., (2015), šie vaikai pasižymi žemesniais socialiniais ir emociniais įgūdžiais, dėl to konfliktinėse situacijose elgiasi agresyviai, turi mažesnę gebėjimą įsijausti, palaikyti ilgalaikę draugystę. Švietimo metodinėse rekomendacijose (2018), nurodoma, jog elgesio sunkumų turintys vaikai nesilaiko grupės taisyklių, nepalaiko draugiškų santykių, sunkiai susiranda draugų, vengia veiklų, nepasitiki suaugusiais ir bendraamžiais.

Tėvų svarbiausias uždavinys – užauginti vaikus laimingomis asmenybėmis, ugdyti vaikų įgūdžius, kurių prireiks ateityje. Todėl šeima yra svarbiausias partneris vaiko ugdymui (Woitz ir Garner, 2017). Pasak Jusienės, Vasiliauskienės ir kt., (2010), atkaklus mokytojų ir tėvų darbas padeda atskleisti vaiko gebėjimus ir suprasti elgesio sunkumų ypatumus. Pagrindinė pagalba vaikui yra jo šeima, tik bendras darbas gali padaryti ypatingų poreikių turinčio vaiko gyvenimą džiaugsmingą ir prasmingą. Barkauskienė ir Zacharevičienė (2019), nurodė pagrindinius principus, kuriais turėtų vadovautis ugdymo įstaiga, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus: vaiko gerovė ir interesai, pagalbos pagrįstumas, ankstyva ir savalaikė pagalba, individualizuota pagalba, komandinis darbas ir pasidalinta atsakomybė, bendradarbiavimas tarp ugdymo įstaigos ir šeimos. Taigi, ugdymo įstaigoje svarbu tinkamai organizuoti pagalbą, elgesio sunkumų turintiems vaikams, kurią sudaro: elgesio modeliavimas, įvairios terapijos, socialinių įgūdžių formavimas, tinkamo elgesio būdų mokymas, pozityvaus elgesio skatinimas, programų ir projektų organizavimas, judėjimo, emocinės, kalbos ir bendravimo srities ugdymas. Tai padeda sumažinti nepageidaujamą elgesį, ugdo vaikų socialinę ir emocinę kompetenciją, mažina agresyvaus elgesio apraiškas, ugdo gebėjimą įveikti sunkumus, moko laikytis taisyklių (Geležinienė, Vasiliauskienė ir kt., 2010; Kaffemaniene ir Tereikienė, 2003; Braidokienė ir Ignatovičienė, 2015; Slušnys ir Šukytė, 2016).

Kita vertus, tėvai ir pedagogai turi užmegzti ryšį su vaiku, nukreipti netinkamą jo elgesį, bei suprasti vaiko jausmus, kai elgesys yra netinkamas, tai nurodė Siegel ir Bryson (2015). Šiai minčiai pritaria ir Burvytė (2017), atsiradus pasitikėjimui ir supratimui tarp vaiko ir suaugusiojo, vaikas įgauna pasitikėjimo savo jėgomis, priima pagalbą dėl elgesio pokyčių, kas padeda formuoti tvirtą socialinę sistemą vaiko aplinkoje.

Apibendrinant galima teigti, jog elgesio sunkumai atsiranda tik tam tikrose situacijose ir yra laikini, suteikiant tinkamą pagalbą ir ugdymą. Pagrindiniai veiksniai, kurie turi įtakos atsirasti šiems sunkumams yra aplinka, šeima, vaiko asmenybė. Elgesio sunkumai pasireiškia agresyvumu, nepaklusnumu, socialinių įgūdžių stoka, prieštaravimu. Šių sunkumų atpažinimas yra labai svarbus, nes ankstyvoji intervencija, gali padėti vaikui ir jo šeimai laiku įveikti atsiradusias elgesio problemas.

1.2. Bendradarbiavimo formos ir būdai ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų

Visuomenėje reikšmingas yra bendradarbiavimas, jis vyrauja asmeniniame gyvenime, moksle, darbe, bei ugdymo institucijoje. Bendradarbiaujantys žmonės ar institucijos siekia bendro tikslo, vienodai veikia sprendžiant problemas, taip vyksta bendradarbiavimo procesas, kurio sėkmę lemia pasiektas rezultatas (Vijūnaitė ir Slušnienė, 2018).

Vienas iš svarbiausių ugdymo įstaigos uždavinių yra įtraukti tėvus į bendradarbiavimo procesą su pedagogais. Bendradarbiaudama ugdymo įstaiga su šeima gali užtikrinti efektyvią pagalbą vaikui, siekiant įveikti vaiko raidos sunkumus. Autorių tyrimas atskleidė, jog pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas svarbus ugdymo procesui, pasikeičia požiūris į vaiką ir jo tėvus, atsiranda galimybė įvertinti ugdymosi pasiekimus, vystymosi procesą, individualius vaiko poreikius (Vijūnaitė ir Slušnienė, 2018; Jurgelevičienė ir Slušnienė, 2018). Anot Bogdienės ir Gaigalienės (2008), kuo anksčiau nustatomi vaiko sunkumai, bendradarbiaujant ugdymo įstaigai su šeima ir pradedamos taikyti specialistų siūlomos rekomendacijos, bei skatinamas aktyvus specialistų ir tėvų bendradarbiavimas, tuo palankesnis galutinis rezultatas. Monkevičienė ir Glebuviene (2011), analizuodamos pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą, nurodo, kas lemia jo kokybiškumą: pozityvumas, praktiškumas, asmeniškumas. Kita vertus pedagogams reikia dažniau pasidžiaugti sėkmės atvejais, nei atkreipti dėmesį tik į blogą elgesį, pateikti tėvams patarimus apie problemų sprendimą ir suteikti visą svarbią informaciją apie vaiką asmeniškai, tai pagrindiniai kokybišką bendradarbiavimą lemiantys būdai.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, jog pedagogai pasirenka įvairias bendradarbiavimo formas su tėvais, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus: individualius pokalbius (formalus ir neformalus), tėvų dalyvavimą vaikų ugdymo procese, apsilankymą šeimoje, tėvų lankymąsi grupėje, įvairių programų kūrimą tėvams (Monkevičienė ir Glebuviene, 2011; Kondratavičienė, 2016; Gerulaitis, 2007). Aplinka, kuri padeda efektyviai bendrauti su tėvais, tai išvykos, bendros šventės, sportiniai renginiai. Pedagogui tėvų dalyvavimas reikšmingas tuo, kad mažiau struktūruotoje veikloje, labiau išryškėja tėvų santykiai su vaiku (Gerulaitis, 2007). Elgesio sunkumų turintiems vaikams, neįmanoma efektyvi pagalba ir ugdymas be struktūros, tai sėkmingas intervencijos veiksnys. Šiems vaikams naudinga struktūruota aplinka su taisyklėmis ir nuspėjama kasdienybe, skatinant pozityvų elgesį. Norint pasiekti elgesio pokyčių struktūruotas ugdymas turi būti taikomas bendradarbiaujant su tėvais (Barkauskienė ir Zacharevičienė, 2019). Martišauskienė (2012), pateikė bendradarbiavimo būdus, kurie veda į sėkmingą šeimos ir ugdymo įstaigos bendradarbiavimą: specialistų pagalba tėvams, tėvų dalyvavimas grupės veikloje, informacijos ir metodinių priemonių teikimas tėvams, tėvų reikšmingumas, seminarai. Anot Navaičio (2015), svarbus yra komandinis pedagogų, tėvų ir specialistų darbas, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus. Psichologas su šeima bendrauja tiesiogiai, atitinkančiais problema veiksmais siekia ją įveikti. Konsultuodami atsako tėvams į rūpimus klausimus, apibūdina veiksmų sekas, pateikia rekomendacijas. Pasinaudojus specialistų pagalba, greitai pasiekiamos pozityvios permainos. Didenko ir Frantseva (2016) teigia, kad bendradarbiavimas tarp ugdymo įstaigos ir šeimos vyktų sklandžiai, svarbu išmokyti tėvus naudotis ugdymo ir auklėjimo metodais, kurias rekomenduoja specialistai. Parengti tėvams ugdymo namuose kriterijus ir reikalavimus, kurių turi laikytis tiek tėvai, tiek pedagogai.

Dažniausiai ugdymo įstaigose yra vienkryptis bendradarbiavimo modelis – pedagogai – tėvams, retai mokytojai siūlo tėvams įsitraukti į ugdymo procesą, organizuoti šventes, pavaduoti veikloje (Burvytė, 2013). Tačiau anot Саадова, Абашина (2017), daugėja tėvų, kurie vengia savo vaiko problemų, nepriima pagalbos iš specialistų ir pedagogų, todėl bendradarbiavimo procesas tampa sudėtingas. Pasak Burvytės (2013), įtraukti tėvus į pagalbos organizavimo procesą turi tapti norma, nes atsakomybės pasidalijimas už vaiko ugdymą, elgesio modeliavimą, turi tapti abipusis problemos sprendimas. Taigi, ugdymo institucija turi palaikyti glaudžius santykius su ugdytinių tėvais, nes tik bendradarbiaujant tėvams ir pedagogams galima sėkmingai kontroliuoti ugdymo procesą, tobulinti institucijos veiklą (Klizaitė, 2018).

Apibendrinant galima teigti, jog bendradarbiavimas, tai ypatinga veiklos struktūra, socialinis procesas, kurio sėkmę lemia pasiektas galutinis rezultatas. Glaudus ugdymo įstaigos bendradarbiavimas su šeima, padeda pasiekti palankių rezultatų ne tik ugdyme, bet ir įveikiant elgesio sunkumus. Tėvai ir pedagogai turi kartu siekti bendrų tikslų, ieškoti sprendimo galimybių, stebėti vaiko pasiekimus, dalyvauti ugdymo procese, tai pagrindinė pagalba vaikui.

2. Tyrimo metodikos apžvalga

Tyrimas atliktas 2022 metais kovo – gegužės mėn. **Tyrimo proceso dalyviai:** Kretingos rajono X ir Y ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogai, dirbantys su ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikais. Atliekant tyrimą naudoti **tyrimo metodai:** mokslinės literatūros analizė, dokumentų analizė, struktūrizuotas interviu, kokybinė duomenų analizė.

Siekiant sužinoti, kaip ugdomi vaikai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje, turintys elgesio sunkumų ir kaip yra bendradarbiuojama su tėvais, numatytas **tyrimo objektas** – mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas, ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų. Buvo parengtas **tyrimo instrumentas** – struktūrizuotas interviu, klausimynas pedagogams. Gauti tyrimo rezultatai, atlikus interviu, buvo susisteminti (naudojant Microsoft Office Word) kompiuterinę programą. Tyrimo rezultatų susisteminiui buvo taikomas kokybinės tyrimo rezultatų analizės metodas, kategorijos ir subkategorijos sudarytos atsižvelgiant į teorinę darbo analizę, informantų atsakymai pagrįsti autorių teiginiais.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 6 pedagogai, dirbantys ikimokyklinio ugdymo institucijose. Informantai buvo atrinkti naudojant tikslią atranką. Tyrėjas imtį renkasi, pagal tam tikrus kriterijus, sprendimus, atsižvelgiant į patirtį, įvykius (Rupšienė, 2007). Šioje atrankoje tyrėjui svarbu pasirinkti vieną kriterijų, kuris būtų susijęs su temoje minima veikla, patirtimi ar profesija, visus tiriamuosius turi jungti tik vienas kriterijus (Žydžiūnaitė, 2011). Pagrindinis kriterijus, kuriuo remiantis buvo atrinkti informantai – tai mokytojai, dirbantys arba dirbę su vaikais, turinčiais elgesio sunkumų ikimokyklinio ugdymo įstaigose. Tyrime dalyvavusiems informantams buvo suteikiama koduotė. Tyrime dalyvavę informantai pažymėti raidėmis: A, B, C, D, E ir F.

Tyrimo etika. Remiantis konfidencialumo, pagarbos, anonimiškumo principais, konfidenciali tyrimo dalyvių informacija nėra ir nebus atskleidžiama.

3. Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas ugdant vaikus, turinčius elgesio sunkumų tyrimo rezultatų analizė

Tyrimo metu buvo apklausti 4 ikimokyklinio ugdymo pedagogai ir 2 priešmokyklinio ugdymo pedagogai, kurių pedagoginis darbo stažas nuo 7 metų iki 42 metų, visi dirbantys Kretingos rajono lopšeliuose – darželiuose „X“ ir „Y“. Informantai (3) turi mokytojo metodininko pedagoginę kvalifikaciją, tiriamieji (2) turi priešmokyklinio ugdymo vyr. mokytojos kvalifikaciją. Visi pedagogai vieningai pažymi, kad visada grupėje pasitaiko vaikų, kuriems pasireiškia elgesio sunkumai.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kaip pedagogai apibūdina vaikus, turinčius elgesio sunkumų ir su kokiais dažniausiai elgesio sunkumais susiduria ikimokyklinio ugdymo įstaigose (1 lentelė). Daugumos informantų (5) teigimu, daugiausiai grupėje susiduria su vaikų *opoziciniu neklusnumu*, vaikai negirdi, ką sako suaugusysis, nesilaiko taisyklių, greitai supyksta. Atitinka Geležinienės (2009) nuomonę, kad opoziciniui neklusnumui būdingas dažnas pyktis, ginčijimasis, taisyklių ir suaugusiųjų reikalavimų neigimas bei aplinkinių erzinimas. Taip pat atliepia Barkauskienės ir Zacharevičienės (2019) apibūdinimą, jog elgesio sunkumų turintys ikimokyklinio amžiaus vaikai nemoka žaisti su bendraamžiais. Pusė tiriamųjų (3) nurodė, jog elgesio sunkumų turintys vaikai pasižymi *agresyviu elgesiu*. Pasak Švaplėnienės ir Radžiūnienės (2013), agresyviai besielgiantį vaiką galima apibūdinti, kaip pagiežingą, ardantį grupės darbą, tai vaikas, kuris dažnai pešasi ir naikina aplink esančius daiktus. Informantų (6) nuomone, elgesio sunkumų turintys vaikai, pasižymi *dėmesio ir aktyvumo problemomis*, dėl to atsilieka nuo savo bendraamžių ugdymosi pasiekimais. Pedagogų išreikšta nuomonė sutinka su Geležinienės, Vasiliauskienės ir kt. (2010) teigimu, elgesio sunkumų turintys vaikai atsilieka nuo savo bendraamžių ugdymosi pasiekimais, pažintiniais gebėjimais.

1 lentelė. Vaikų elgesio sunkumai, su kuriais susiduria pedagogai ikimokyklinio ugdymo įstaigoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Vaikų elgesio sunkumai, su kuriais susiduria pedagogai	Agresyvus elgesys	„...elgesys yra griunamojo pobūdžio, mušasi...“ (B) „...gali būti agresyvūs vaikai...“ (E) „...išsiskiria iš kitų vaikų agresyvumu...“ (F)
	Opozicinis neklusnumas	„...negirdi ir neklauso, ką sako vyresnysis ar draugas...“ (A) „...erzina aplinkinius, nesilaiko taisyklių...“ (B) „...būna užsidarę, visiškai atsijungia nuo veiklos, nedalyvauja, ieško ką iškrėsti...“ (C) „...negebėjimas žaisti su bendraamžiais, neišklauso, negeba išlaukti...“ (D) „...provokuojamas, įžūlus elgesys...“ (F)
	Aktyvumo ir dėmesio problemos	„...judrūs, gana impulsyvūs, vietoje nenustygstantys vaikai...“ (A) „...perdėtas aktyvumas...“ (B) „...judrumas, dėmesio stoka, negebėjimas susikaupti...“ (C) „...per daug aktyvūs, turintys dėmesio problemų...“ (D) „...judrūs, vietoje nenustygstantys vaikai, nesukaupiantys visiškai dėmesio...“ (E) „...nuolatinis judėjimas, bėgioja...“ (F)

Šaltinis: sudarytas autorių, pagal tyrimo duomenis, 2022.

Apibendrinus informantų atsakymus galime teigti, jog pedagogai dažniausiai susiduria su tokiais vaikų elgesio sunkumais, kaip agresyvus elgesys, opozicinis neklusnumas, aktyvumo ir dėmesio problemos. Šie sunkumai pasireiškia įžūliu, grupės darbą ardančiu, elgesiu.

Interviu metu norėta atskleisti, kokios bendradarbiavimo formos efektyviausios su tėvais, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus (2 lentelė).

2 lentelė. Pedagogų taikomos efektyviausios bendradarbiavimo formos su tėvais

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Efektyviausios bendradarbiavimo formos su tėvais	Neformalus bendravimas (šventės, renginiai, išvykos)	„...dalyvauja organizuojamose savaitėse, šventėse, parodose, išvykose...“ (A) „...šventės, atviros veiklos grupėse...“ (B) „...kviečiami į visus renginius...“ (C) „...dalyvauja visose renginiuose ir šventėse...“ (D) „...yra kviečiami į visus grupės renginius...“ (E) „...dalyvauja renginiuose, parodose, išvykose, grupės atvirose dienose...“ (F)
	Individualūs pokalbiai	„...individualūs pokalbiai...“ (A, D) „...Individualus ir dažnas bendravimas...“ (B) „...pokalbiai, bendri susitarimai...“ (C) „...pokalbiai, kai tėvai ir pedagogai aktyviai bendrauja...“ (F)
	Dalyvavimas vaikų ugdymo procese	„...paskatinu įsitraukti į ugdymo procesą, pravedant žaidimą, ryto ratą, atliekant meninius darbelius...“ (E) „...siūlome dalyvauti, stebėti, įsitraukti į vykstančias mūsų veiklas...“ (F)
	Tėvų lankymasis grupėje	„...pakvietimas į įstaigą pastebėti savo vaiką veiklose...“ (A, C)

Šaltinis: sudarytas autorių, pagal tyrimo duomenis, 2022.

Mokslinėje literatūroje pateikiama, jog efektyviausios bendradarbiavimo formos su tėvais yra: individualūs pokalbiai, neformalus bendravimas, tėvų dalyvavimas vaikų ugdymo procese, apsikeitimas vaidmenimis, pasidalijimas vaidmenimis, apsilankymas šeimoje, tėvų lankymasis grupėje, įvairių programų kūrimas (Monkevičienė ir Glebuviene, 2011; Kondratavičienė, 2016; Gerulaitis, 2007). Informantų nuomonė iš dalies sutapo su mokslininkų mintimis, nes pedagogai (5) kaip vieną iš efektyviausių formų akcentuoja *individualius pokalbius*. Bogdienės ir Gaigalienės (2008) tyrime taip pat paaikškėjo, kad pedagogams priimtinausia bendradarbiavimo forma yra individualūs pokalbiai. Autorių teigimu, tai leidžia perteikti informaciją, bet ne garantuoja veiksmingo pasikeitimo informacija, tačiau padeda spręsti problemas. Informantai (6) paminėjo, *neformalų bendravimą (išvykos, bendros šventės)*,

kaip efektyviausią bendradarbiavimo formą, kuri padeda įtraukti tėvus, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus. Tai pažymi ir Gerulaitis (2007), išvykos, bendros šventės, sportiniai renginiai ir kita veikla yra palanki neformaliai bendrauti su tėvais, mažiau struktūruotoje aplinkoje išryškėja tėvų santykiai su vaiku.

Apibendrinant gautus tyrimo rezultatus galima teigti, jog pedagogams efektyviausios bendradarbiavimo formos su tėvais yra individualūs pokalbiai, neformalus bendravimas, dalyvavimas vaikų ugdymo procese, tėvų lankymasis grupėje. Tačiau kitų formų pedagogai nenaudoja: apsikėitimas ir pasidalijimas vaidmenimis, apsilankymas šeimoje ir įvairių programų kūrimas.

Apklauskos metu norėta iširti, kokie bendradarbiavimo būdai, pedagogų nuomone, yra veiksmingiausi su tėvais, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus (3 lentelė).

3 lentelė. Pedagogų veiksmingiausi bendradarbiavimo būdai su tėvais, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Veiksmingiausi bendradarbiavimo būdai su tėvais	Specialistų pagalba tėvams	„Pokalbiai su specialistais, psichologais...“(A) „...suteikiama psichologo pagalba“(B) „...pokalbiai su specialistais, gauna pasiūlymus ir rekomendacijas...“(E) „...specialistų komandos bendradarbiavimas su tėvais, dalijasi rekomendacijomis ir pagalba...“(F)
	Seminarai	„...seminarai tėvams bei specialistų rengiami seminarai tėvams“(A) „Organizuojami seminarai tėvams, pokalbiai...“(B) „...seminarai, kuriuos veda specialistai...“(F)
	Dalyvavimas grupės veikloje	„Tėvų dalyvavimas grupės veiklose, leidžiant pasijusti reikšmingiems...“(C) „Tėvelių įtraukimas į bendras veiklas, padedant pedagogui...“(E)
	Informacijos teikimas	„...informacijos teikimas tėvams apie vaiką, galimą pagalbą...“(A, D)

Šaltinis: sudarytas autorių, pagal tyrimo duomenis, 2022.

Rezultatų analizė parodė, kad vieną iš veiksmingiausių bendradarbiavimo būdų, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus pedagogai (4) nurodė, *specialistų pagalbą tėvams*, anot pedagogų, tėvai gauna rekomendacijas, pasiūlymus, kaip valdyti vaiko elgesį. Pedagogų nuomonę patvirtina ir Navaitis (2015), psichologas su šeima bendrauja tiesiogiai, atitinkančiais problemą veiksmais siekia ją įveikti. Konsultuodami atsako tėvams į rūpimus klausimus, apibūdina veiksnių sekas, pateikia rekomendacijas. Pasinaudojus specialistų pagalba, greitai pasiekiamos pozityvios permainos. Pusės informantų nuomone, vienas iš būdų, padedantis spręsti problemas, yra *seminarai*, tai atliepia ir Martišauskienės (2012) teiginį, jog vienas iš bendradarbiavimo būdų yra seminarų rengimas tėvams, kurių metu suteikiama reikalinga informacija, padedanti spręsti problemas.

Apibendrinus informantų nuomonę galime daryti prielaidą, jog veiksmingiausi bendradarbiavimo būdai, sprendžiant vaikų elgesio sunkumus, yra: specialistų pagalba tėvams ir seminarai. Šie būdai padeda vaiko elgesyje pasiekti pozityvias permainas. Tačiau pedagogai retai naudoja tokius būdus, kaip tėvų dalyvavimas grupės veikloje ir informacijos teikimas. Mokslinėje medžiagoje pateikiama ir daugiau sėkmingo bendradarbiavimo su šeima būdų, kurių informantai nenurodė, tai metodinių priemonių teikimas bei tėvų reikšmingumas įstaigoje.

Apklauskos metu siekta nustatyti, kokius sėkmės veiksnius įvardina pedagogai, kurie galėtų pagerinti bendradarbiavimą su tėvais, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus (4 lentelė).

4 lentelė. Sėkmės veiksniai, gerinantys pedagogų su tėvais bendradarbiavimą, ugdant elgesio sunkumų turinčius vaikus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai
Sėkmės veiksniai pedagogų ir tėvų bendradarbiavime	Pedagoginis švietimas	„Turėti pedagoginių bei psichologinių žinių...“(A,B)
	Pozityvių santykių kūrimas	„...nuoširdžiai bendradarbiauti, neveidmainiauti, nepataikauti, būti sąžiningu ir profesionaliu...“(A) „...santykių kūrimas, nuo pat pirmų dienų, kai vaikas pradeda lankyti įstaigą...“(C) „Pedagogai pirmi turi pradėti kurti santykius su vaiko šeima...“(D) „Draugiškos atmosferos kūrimas...“(E) „...kai tarp tėvų ir pedagogų yra pagarba, pasitikėjimas, kompetencija...“(F)
	Darbo su šeima individualizavimas	„...manau, kad bendros vaikų ir tėvų veiklos, renginiai...“(B) „...bendras darbas...“(C)

Šaltinis: sudarytas autorių, pagal tyrimo duomenis, 2022.

Apibendrinus gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, jog sėkmės veiksniai, kurie pagerina pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą, yra šie: *pedagoginis švietimas, bendradarbiavimo santykių kūrimas, darbo su šeima individualizavimas*. Informantai (5) mano, kad „...norint sukurti santykius, reikia nuoširdžiai bendrauti; kurti santykius nuo pat pirmų dienų; su vaiko šeima santykius, pirmiausia turi kurti pedagogas; turi būti pagarba, pasitikėjimas, kompetencija...“. Pasak Miltenienės (2005), pedagogui svarbūs bendravimo įgūdžiai, empatija, šiltumas, bendras problemų sprendimas, nuoširdus ir atviras bendravimas. Pedagogai (2) nurodė, kad svarbus sėkmės veiksnys yra *darbo su šeima individualizavimas*. Panašiai, kaip informantai, pažymi ir Vijūnaitė ir Slušnienė (2018): būtina vieningai siekti bendro tikslo, kurio sėkmę lemia proceso dalyvių produktyvumas, efektyvumas ir pasitenkinimas galutiniu rezultatu.

Išanalizavus apklausos duomenis galima teigti, jog pedagogų bendradarbiavimo su tėvais sėkmės veiksniai yra pedagoginis švietimas, pozityvių santykių kūrimas, darbo su šeima individualizavimas. Šiuos veiksnius lemia bendro tikslo siekimas, pedagogo bendravimo įgūdžiai, nuoširdus ir atviras bendravimas.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog elgesio sunkumai – tai vaiko socializacijai trukdantys elgesio modeliai, kurie neatitinka vaiko raidos normų ir priimtino elgesio visuomenėje. Ikimokyklinio amžiaus vaikams dažniausiai pasireiškia opozicinis neklusnumas ir agresyvus elgesys. Svarbu laiku atpažinti ir suteikti pagalbą vaikui turinčiam elgesio sunkumų. Paašškėjo, jog veiksmingiausios ugdymo galimybės su vaikais, turinčiais elgesio sunkumų, ikimokyklinio ugdymo įstaigoje yra: pozityvaus elgesio skatinimas, socialinių įgūdžių formavimas, bendravimo su bendraamžiais skatinimas, spalvų, muzikos ir žaidimų terapijos, programų ir projektų organizavimas („Zipio draugai“ ir „Kimochis“). Efektyviausia pagalba vaikui yra mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas, kas suteikia galimybę tėvams labiau susipažinti su ugdymo procesu, gauti naudingos informacijos apie vaiką ir jo gebėjimus, kartu spręsti iškilusias problemas, ieškoti tinkamų sprendimo būdų, modifikuojant vaikų elgesio sunkumus.

2. Atlikus kokybinį tyrimą nustatyta, kad bendradarbiaudami su tėvais pedagogai dažniausiai taiko šias formas: individualūs pokalbiai, neformalus bendravimas (šventės, renginiai, išvykos), tėvų dalyvavimas vaikų ugdymo procese, tėvų lankymasis grupėje. Tačiau netaiko kitų efektyvių bendradarbiavimo formų, padedančių tėvus įtraukti į ugdymo procesą: apsikėitimas ir pasidalijimas vaidmenimis, apsilankymas šeimoje, įvairių programų kūrimas ir projektų organizavimas. Mokytojai nurodė šiuos veiksmingiausius bendradarbiavimo būdus su tėvais: specialistų pagalba tėvams, seminarai, tėvų dalyvavimas grupės veikloje, informacijos teikimas. Pedagogų nuomone, bendradarbiavimo procesas tarp tėvų ir pedagogų yra reikalingas, siekiant modifikuoti vaikų elgesio sunkumus, tėvams suteikiama galimybė kartu spręsti iškilusias problemas, ieškoti tinkamų sprendimo

būdų. Bendradarbiavimo su tėvais sėkmę lemia šie veiksniai: pedagoginis švietimas, pozityvių santykių kūrimas, darbo su šeima individualizavimas.

Literatūra

1. Barkauskienė, R. ir Zacharevičienė, A. (2019). *Darbas su vaikais turinčiais elgesio ir emocinių sunkumų bei sutrikimų*. Metodinė priemonė socialiniams pedagogams. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra.
2. Barkauskienė, R., Gervinskaitė – Paulaitienė, L., Kundrotaitė, G., Čekuolienė, D., Grauslienė, I. ir Zbarauskienė, A. (2014). Elgesio sunkumai ir asmenybės bruožai vaikystėje. *Psichologija, mokslo darbai, Nr. 50, 18-32*.
3. Bogdienė, V. ir Gaigalienė, M. (2008). Tėvų, auginančių kalbos ir komunikacijos, intelekto, judesio bei padėties sutrikimų turinčius vaikus, bendradarbiavimas su ikimokyklinio ugdymo įstaigos specialistais. *Edukacinės studijos. Jaunųjų mokslininkų darbai, 5, 32-40*.
4. Breidokienė, R. ir Ignatovičienė, S. (2015). Pozityvios tėvystės įgūdžių ugdymo metodinės rekomendacijos. Vilnius.
5. Burvytė, S. (2013). Šeimos ir ikimokyklinių ugdymo institucijų bendradarbiavimas: pozityviosios tėvystės skatinimo aspektas. *Socialinis ugdymas, Nr. 3(35), 122-136*.
6. Burvytė, S. (2017). Ugdytojų pozityvus edukacinis pokalbis kaip ikimokyklinio amžiaus vaikų harmoningo ugdymosi užtikrinimo sąlyga. *Socialinis ugdymas, 47 tomas, Nr. 3, 6-23*.
7. Didenko, I. and Frantseva, N. (2016). Features of interaction between preschool teachers and special children and their parents. *Annual International Scientific Conference Early Childhood Care and Education, Nr. 233, 459-462*
8. Geležinienė, R. (2009). *Įrodymais grįstos mokytojo veiklos konstravimas ugdant emocijų ir elgesio sutrikimų turinčius mokinius: Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas. [žiūrėta 2020-04-06]. Prieiga per internetą: <https://www.lituanistika.lt/content/19604>
9. Geležinienė, R., Vasiliauskienė, L. ir Vyšniauskaitė, A. (2010) *Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams, Mokomės kartu*. ISBN 0000-00-00-0.
10. Gerulaitis, D. (2007). *Tėvų įsitraukimo į vaiko ugdymo(-si) procesą plėtotė specialiojoje mokykloje: Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas. [Žiūrėta 2020-05-05]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1837440/>
11. Girdzijauskienė, S., Lesinskienė, S., Gintilienė, G., Pūras, D. ir Būtkienė, D. (2007). Pradinių klasių moksleivių psichikos sveikatos sutrikimų rizikos ir gerovės veiksniai. *Visuomenės sveikata, Nr. 4(39)*.
12. Jurgelevičienė, S. ir Slušnienė, G. (2018). Pedagoginis tėvų konsultavimas – viena iš sėkmingo bendradarbiavimo sąlygų. *Studijos-verslas-visuomenė: dabartis ir ateities išvalgos*. Klaipėdos valstybinė kolegija, 45-54.
13. Jusienė, R., Raižienė, S., Barkauskienė, R., Bieliauskaitė, R. ir Dervinytė – Bongarzone, A. (2007). Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinių ir elgesio sunkumų rizikos veiksniai. *Visuomenės sveikata, Nr. 4(39)*.
14. Kaffemanienė, I. ir Tereikienė, V. (2003). Ikimokyklinio amžiaus vaikų emocinės raidos ir elgesio sutrikimų korekcija. *Specialusis ugdymas, Nr. 1(8), 15-30*.
15. Klizaitė, J. (2018). Bendradarbiavimas su tėvais ir jų įtraukimas į ugdymo procesą ikimokyklinio ugdymo įstaigoje. *Studijos-verslas-visuomenė: dabartis ir ateities išvalgos, ISSN 2538-7960*.
16. Kondratavičienė, R. (2016). Ikimokyklinio ugdymo įstaigų pedagogų ir tėvų bendradarbiavimas. *Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų rengimo problematika*. Kauno kolegija, 109-114.
17. Martišauskienė, D. (2012). Pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo kokybė – vienas pedagogų veiklos profesionalumą lemiančių veiksnių. *Tiltai, 2 (59), 109-123*.
18. Miltenienė, L. (2005). *Bendradarbiavimo modelio konstravimas tenkinant specialiuosius ugdymosi poreikius: Daktaro disertacija*. Šiaulių universitetas. [Žiūrėta 2020-05-05]. Prieiga per internetą: <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1764941/>

19. Monkevičienė, O. ir Glebuviienė, V. S. (2011). Metodinis leidinys priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Prieiga per internetą: <https://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/files/Metodinisproc.20leidinysproc.20priesmokyklinioproc.20ugdymoproc.20pedagogams.pdf>
20. Navaitis, G. (2015). *Psichologinis šeimos konsultavimas: teorijos ir metodai*. Vilnius: Vilniaus šeimos centras.
21. Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
22. Schell, A., Albers, L., Kries, R., Hillenbrand, C. and Hennemann, T. (2015). Preventing Behavioral Disorders via Supporting Social and Emotional Competence at Preschool Age. *Deutsches Arzteblatt international*, Nr. 112(39), 647-654, doi: 10.3238/arztebl.2015.0647
23. Siegel, D. J. ir Bryson, T. P. (2015). *Auklėjimas be dramų: kaip visapusiškai lavinti vaiko protą ir nuraminti kylančias audras*. Vilnius: Vaga.
24. Slušnys, L. ir Šukytė, D. (2016). *Ką gali mokytojas?* Vilnius: „Tyto alba“.
25. Švaplėnienė, J. ir Radžiūnienė, R. (2013). Vaikų agresija: priežastys, raiška ir pedagoginės korekcijos prielaidos. *Žvirblių takas*, Nr. 2, 46-52.
26. Švietimo metodinės rekomendacijos, (2018). *Ugdymosi poreikių, kylančių dėl nepalankių aplinkos veiksnių, atpažinimo kriterijai ir rekomendacijos dėl individualios pagalbos mokiniams, turintiems ugdymosi poreikių dėl nepalankių aplinkos veiksnių*. Kaunas: ŠMM. Prieiga per internetą: https://sctelsiai.lt/lina/leidinys_2018.pdf
27. Vijūnaitė, J. ir Slušnienė, G. (2018). Informacinių technologijų panaudojimo galimybės bendradarbiavimo su tėvais procese ikimokyklinio ugdymo įstaigose. *Studijos-verslas-visualomenė: dabartis ir ateities išvalgos*. Klaipėdos valstybinė kolegija, 114-123.
28. Woititz, J. G. ir Garner, A. (2017). *Vaikystėje neišmoktos pamokos: svarbiausi gyvenimo įgūdžiai užaugusiems nedarniose šeimose*. Vilnius: Vaga.
29. Žydžiūnaitė, V. (2011). *Baigiamojo darbo rengimo metodologija. Mokomoji knyga*. Klaipėdos valstybinė kolegija.
30. Саадова О.О., Абашина В.В. (2017). Особенности организации взаимодействия дошкольной образовательной организации и семьями воспитанников. *актуальные проблемы науки в студенческих исследованиях, удк 373 (08)*.

COOPERATION BETWEEN TEACHERS AND PARENTS IN EDUCATING CHILDREN WITH BEHAVIOURAL DIFFICULTIES: THE PERSPECTIVE OF EDUCATORS

Deimantė Bacevičė, Aurelija Valaitienė,

Summary

Behavioural difficulties are signs of behavioural disorders that do not reach the level of disorder, which interfere with a person's socialization and self-expression. These difficulties are divided into the following stages: oppositional disobedience, offensive and aggressive behaviour, antisocial behaviour, delinquent behaviour can mean inappropriate, unacceptable, aggressive, provocative, insolent behaviour in a certain environment or situation (Barkauskienė and Zacharevičienė, 2019). Children with behavioural difficulties are characterized by a lack of social skills, disobedient behaviour, aggressiveness. Recognizing behavioural difficulties in children is difficult, it is important to know what behaviour is typical for different age groups of children. Early signs of behavioural problems are observed in infancy, children have a difficult temperament, do not adapt to various changes in the environment and care. At preschool age, tantrums, disobedience, aggression towards animals and peers begin to appear (Braidokienė and Ignatovičienė, 2015). Most often, children with behavioural difficulties, due to inappropriate behaviour during education, lag their peers in intellectual and cognitive abilities and educational achievements (Geležinienė, Vasiliauskienė et al., 2010). According to Schell, Albers et al., (2015), these children have lower social and emotional skills, because of which they behave aggressively in conflict situations, have a lower ability to empathize, and maintain long-term friendships. Educational methodological recommendations (2018) indicate that children with behavioural difficulties do not follow group rules, do not maintain friendly relations, find it difficult to make friends, avoid activities, do not trust adults and peers. By understanding the origin of such behaviour in time, it is possible to prevent behavioural disorders (Barkauskienė and Kundrotienė, 2014). Only smooth cooperation between parents and the educational institution can ensure effective help for the child in overcoming behavioural difficulties (Burvytė, 2013).

The problem of the research. The main support for children is their family, only joint work can make the life of children with special needs joyful and meaningful. Barkauskienė and Zacharevičienė (2019) indicated the main principles

that an educational institution should follow when educating children with behavioural difficulties: child welfare and interests, reasonableness of help, early and timely help, individualized help, teamwork and shared responsibility, cooperation between the educational institution and family. Family-school cooperation is very important in overcoming children's behavioural difficulties in preschool education, but there is a lack of research that analyses cooperation in detail in educating children with behavioural difficulties. The question that reflects the research problem arises: what forms and methods of cooperation with parents do teachers use in educating children with behavioural difficulties?

The object of the research is cooperation between teachers and parents.

The aim of the research is to analyse the cooperation between teachers and parents in the education of children with behavioural difficulties.

The objectives of the research:

1. Theoretically reveal the possibilities of cooperation between teachers and parents in educating children with behavioural difficulties.

2. Empirically determine the forms and methods of cooperation between teachers and parents in educating children with behavioural difficulties.

The methods of the research: analysis of scientific literature, document analysis, structured interview, qualitative analysis of research results.

After carrying out a qualitative research, it was found that when cooperating with parents, pedagogues usually use the following forms: individual conversations, informal communication (holidays, events, outings), parents' participation in the process of children's education, parents' visits to the group. However, it does not apply other effective forms of cooperation that help to involve parents in the educational process: exchange and sharing of roles, visiting the family, creating various programs, and organizing projects. The teachers indicated the following most effective ways of cooperation with parents: specialist help for parents, seminars, participation of parents in group activities, provision of information. According to pedagogues, the process of cooperation between parents and pedagogues is necessary to modify children's behavioural difficulties, parents are given the opportunity to solve problems together, to look for suitable solutions. The success of cooperation with parents is determined by the following factors: pedagogical education, creation of positive relationships, individualization of work with the family.

Key words: behavioural difficulties, teacher-parent cooperation, education.